

Apparebit in decursu, quàm sit dubiis fœcundum, minimèque sterile ad doctam altercationem hoc capitulum, super cuius intellectu fundamentali interpretes mirè torquebantur.

§. II.

Sistitur textus, ejusdémque veri conditores.

3. C. Inscribitur *Honorius* Papa, in multis codicibus *absque numero*, an sit I. II. III. vel IV.? in plerisque III. in aliquibus II.; cui ergò *Honorio* tribuetur hæc decretalis? D. Tribuit eam *Honorio* III. doctissimus mediæ Sæculi XVII. Gallus, *Immoentius Cironius*, qui præter *paratitlam in V. libros decretalium Gregorii IX.* commentatus est præclarè *quintam compilationem de approbatis*, quæ est *Honorii III.* Tribuit quoque P. *Guenois*, Bituricensis, pag. 475. ejus indicis, quem corpori juris canonici subjunxerunt *Pithæi* fratres, ubi recensentur illæ decretales *Honorii III.*, quæ insertæ fuerunt *compilationi sextæ*, nempe *Gregorii IX.* Econtrà mox dicti *Pithæi* imprimi fecerunt: *Honorius* II. Et in compilatione variarum decretalium, quam Bartholomæus *Laurens*, cognominatus *Poin*, manuscriptam, compactamque eodem volumine invenit cum Concilio Lateranensi III. sub *Ale-*

alexandro III., & hâc unâ ex ratione, quòd pleræque illæ decretales essent ejusdem Alexandri, *velut appendix ejus Concilii* imperitè typo eodem edidit, licet penitùs non appertineat, sítque *Antonio Augustino* compilatio *Alani*, secunda de *non approbatis*, ordine confusissima titularum; in hâc, inquam, MStâ compilatione *parte XXIII. Cap. 1.* reperitur hæc *Honoriana* decretalis, unâ cum *Cap. 2. 3. 4. & 5. h. t.* sub inscriptione: *Honorius II.* Vid. HARDUIN. Tom. VII. Concil. pag. 1796.

Et meritò;

4. Nam *Honorius III.*, qui cœpit sedere an. 1216., non potuit condidisse decretalem, quam suæ jam *compilationi*, quæ communiter appellatur *prima*, inferuerat *Bernardus CIRCA*, Præpositus *Papiensis*, paulò antè annum 1190. Hinc etiam est, quòd hoc capitulum non reperiatur in *quintâ compilatione*. Tu igitur adscribe hunc textum *Honorio II.* Bononiensi, qui vocabatur antèa *Lambertus de Fagnano*, & factus est Papa anno 1124. *Otto Frising. lib. 7. cap. 16.* Sedit usque ad an. 1130. Hoc suadet *ordo capitulorum* hujus tituli: sicut enim in *Codice Justiniano* leges ponuntur *secundùm tempora Imperatorum*; ità in *decretalibus Gregorii IX.* capitula *secundùm seriem Papparum*: absolum fuisset, primo loco ponere

nere hanc decretalem *Honorii III.*, tertio *Eugeni III.*, quinto *Lucii III.*, sexto *Innocentii III.*; nam hi omnes antecesserunt *Honorium III.* Vid. GONZALEZ ad hoc Capit. verbo : *Honorius*, PITHOEOS *ibid. in notâ marginali*, restitutoriâ veræ inscriptionis.

5. C. Evolvamus, quæso, tres codices Decretalium Gregorii IX. MSS., qui hîc stant ante nos, ut videamus, qualem *Honorium* habeant? Ecce, Domine, omnes uniformiter habent *Honorium III.*! D. Ità profectò est, ut ais : habent eundem similiter omnia nostra impressa antiquiora; sed legas modò, velim, crisin marginalem in uno illorum MSS. codicum, quam manus Sæculi XV. minutis literis apposuit : nōne correxit : *Honorius II.*, addendo rationem bonam : *hæc decretalis longo tempore præcessit Honorium III.*? Audi quoque ex antiquis *Joannem Andreæ* hîc : *superscriptio, quæ dicit : Honorius III., falsa est; quia longè ante tempora Honorii III., qui fecit quintam compilationem, fuit hæc constitutio, quæ fuit in primâ compilatione.* Imò testatum facit notator post *Can. 22. XXII. q. 5.*, quòd hoc capitulum, unà cum constitutione novâ Henrici, jam haberetur in uno quodam vetusto exemplari MSto *Decreti Gratiani.* Et ipsæmet *Honorii III.* decretales aliæ, quas ei tribuit P. Guenois, te convincant, nostram decretalem non esse illius; cùm

reliquæ universæ existant *in suo ordine chronico* : cur enim hoc unicum capitulum staret *extra suum locum*, si esset decretalis *Honorii III.* ? C. Sed nunquid *Honorius II.* etiam condidit capitulum *2dum* h. t. ; quia inscribitur : *Idem* ? D. Iterum hîc erratum est tam *in MSS.*, quàm in nonnullis *impressis* exemplaribus : dele, & scribe : *Eugenius III.*, sicut correxerunt *Pithoei*, & tenet *MStum primæ compilationis* : nam in totâ compilatione sextâ non est ultrâ aliqua decretalis *Honorii II.*, licet hic diversas scripserit epistolas, quarum unam inquire in *Tomo I. Bullar. magn. pag. 33.*, alias verò duas in *Tomo IX. pag. 15.* *HARDUINUS Tomo VII. Concil. septem* exhibet.

6. C. Ad quem ergò direxit hanc decretalem *Honorius II.* ? D. In plerisque legitur simpliciter solùm *Honorius* : in quibusdam : *Honorius Episcopus urbis Romæ omnibus Episcopis occidentalibus* : utraque lectura probat, hanc decretalem fuisse editam, non per modum *rescripti particularis*, sed *tanquam constitutionem generalem* pro toto Patriarchatu Occidentis : si qui codices cum *appendice prædictâ (num. 3.) Concilii Lateranensis*, habeant *orientalibus*, manifestè peccaverunt amanuenses ; cùm enim *Henricus* Imperator nullam constitutionem dederit pro *Oriente*, quid opus fuerat *Orientalibus* Episcopis laudare ejus
 deci-

decisionem
 gis ?
 7. C. Scio nu
 laudatur
 dus, qu
 quòd fue
 legibus I
 Henricus
 Augustus.
 vel claudus
 hic vulgò
 turum : f
 attende ad
 tigit : na
 Rex secund
 minis secu
 manorum
 ronatione
 conditio
 anno reg
 tenderet
 OTTO F
 leges diplo
 torem. Vic

decisionem, dare roborationem, & moderationem legis?

7. C. Scio nunc *Honorium*, quis verò *Henricus* Imperator laudatur in hâc generali encyclicâ? D. disputat hîc mundus, *quintus*, fueritne *secundus*. Tu tene pro certo, quòd fuerit *Henricus* Imperator *secundus*: sic enim in legibus Longobardicis *lib. 1. tit. 47. cap. 11.* habetur: *Henricus divinâ pietate secundus Romanorum Imperator Augustus*. C. Erit ergò *Henricus*, cognomento *sanctus*, vel *claudus*, fundator Episcopatus Bambergensis; quia hic vulgò audit *Henricus II.*? D. Hoc putaveram te illaturum: falleris: lege adhuc semel inscriptionem, & attende ad omnia verba. C. *Imperator secundus*. D. Tetigisti: nam *sanctus* ille *Henricus* erat quidem Germaniæ *Rex secundus*, sed non *Romanorum Imperator* hujus nominis *secundus*: illis quippe temporibus nullus *Rex Germanorum* se scripsit *Imperatorem*, nisi qui Romæ per coronationem promotus esset ad hanc dignitatem. Quæ conditio defuit *Henrico I.* condicto *aucupi*: nam, dum anno regni sui 17. post multa virtutis suæ opera Romam tenderet *ad obtinendum Imperium*, morbo correptus obiit. OTTO *Frisingens. lib. 6. cap. 19. in fin.* Et ideò non leges diploma, in quo *Henricus auceps* se scribat *Imperatorem*. Vide hâc de re fusiùs *Struvium in corpore histor.*

German. Period. V. Sect. I. §. IV. Hinc *Henricus Sanctus* in classe *Imperatorum* est *Henricus primus* : Quæ res se magis pandit ex diplomatibus *Henricorum IV., & V.* : nam *Henricus in ordine Regum* quartus , nominatur *in ordine Imperatorum* tertius : & filius ejus , *in ordine Regum* quintus , est *in ordine Imperatorum* quartus : vid. *Histor. diplom. Trevir. Tom. I. pag. 436. in datâ, & not. 6. item pag. 442. column. 2. pag. 475. column. 1. pag. 476. Column. 1. pag. 479. Column. 1. pag. 482. Column. 1. Adde pag. 485. & 487. ubi Henricus filius anno 1107., quoniam nondum fuerat promotus in Imperatorem, sic ter se scribit : Henricus divinâ favente clementiâ quintus Romanorum Rex : Econtra autem pag. 498. 501. 502. 512. Henricus divinâ favente clementiâ quartus Romanorum Imperator Augustus ; quia hæc diplomata data sunt post annum III. , quo Romæ coronatus est. Adde *Goldastum constit. Imper. Tom. IV. pag. 319.* Igitur de *Henrico Sancto* non potest verificari inscriptio novæ constitutionis , quia non fuit *Imperator hujus nominis II.* Accedit alia difficultas hæc : quòd constitutio *Henriciana* facta sit *Arimini* (italicè *Rimini*) oppido Italiæ ad Sinum Adriaticum, die 3. *Mensis Aprilis* , ut habet *prima compilatio*, vel 3. *Kal. April.*, ut habet *Goldast. loc. cit.*, & notator hujus cap. 1. *in corpore jur.*
sub*

sub lit. d., neque commodè referri possit ad unam ex tribus expeditionibus Italicis, quas fecit *Henricus Sanctus*, primam anno 1004. pro coronatione *Longobardicâ*, secundam anno 1014. cum *Cunegunde* suâ pro coronatione *Romanâ*, tertiam anno 1022. pro liberando statu ecclesiastico, & reliquâ Italiâ ab irruptione *Gracâ*, & *Sarracenicâ*.

8. C. Parvus glossator, sive notator Capituli nostri in notâ b. ait, se *Honorium II. reposuisse*, tum ex ordine capitulorum hujus tituli, sicut & tu supra arguebas, tum ex *Henrici Imperatoris mentione in hoc capitulo habitâ*: vixit enim *EUGENIUS* (voluit dicere *Honorius II.*) & *sedit circa annum Christi 1126. Imperatore HENRICO V.* Sic quoque retinuerunt doctissimi *Pithæi*: sed non assequor hanc rationem 2dam, nam 1.) anno 1126. *Henricus V.* jam obierat, videlicet 10. Kal. Jun. 1125. 2.) mentio *Henrici* præcisè non denotat potiùs *quintum*, quàm *alium*: dicit enim decretalis: *filiî nostri Henrici quondam Imperatoris.* D. Neque ego capio istam notatoris conjecturam ex synchronismo, propter verbum *quondam*, quod significat Imperatorem *defunctum*: anno autem 1126. omnes quinque *Henrici* erant defuncti: unde *Joannes Andreae* non est ausus aliquem ex illis determinare, sed nudè dixit: *fuerunt quinque Henrici.*

Et valdè hallucinati sunt magni viri, *Innocentius*, & *Hostiensis*, scribendo: *hoc statutum, quod fecit Honorius, Imperatori placuit.* C. GOLDASTUS *Tom. Const. Imper. pag. 319.* tres *Henrico V.* adscribit constitutiones, primam *de illicitis nuptiis*, secundam *de jure jurando clericorum*, de quâ est nostrum capitulum, tertiam *de spretâ majestate.* In duabus primis legitur: *Henricus divinâ pietate IV. Romanorum Imperator Augustus*: in tertiâ: *Henricus divinâ pietate II. Romanorum Imperator Augustus*: Fateatur, vulgò scribi, *Henricus II.*, sed ait, perperam, quia *Henricus V.* dictus sit *Italis junior*, vel *secundus*, propter patrem. D. hæc *Goldasti* correctio mala est: *junior* equidem vocatus est *Henricus V.* propter patrem, sed non *secundus*, præsertim in *constitutionibus*, & *diplomatibus.* Bis fuit in Italiâ *Henricus V.*, nempè a.) anno III., quo coronabatur in octavis Paschæ, quæ mense Aprilis cadebant, postquam jam in urbem ingressus esset I. idus Februarii. STRUV. *Corp. histor. germ. period. VI. Sect. IV. §. V.* Tunc certè non potuit 3. April., vel III. Kal. April., *Arimini* imperiali sub nomine condidisse hanc legem. b.) alterâ vice ab anno 1116. usque ad an. 1119. omnia turbata erant in Italiâ, tum propter hæreditatem

Ma-

Matbildina
tiones Hen
riam suam
aliquoties
his annis
condider
9. C. Adver
Domine
tis condit
tam à Scr
II. Imp. sic
habet: A
sentiam g
fit Pontifi
ventus. S
anno 10
Romanor
Data X
Anno
ratoris
392. C
nicæ Inc
rico Rege
Goslavia

Mathildinam, tum propter *Anti-papas*, & *excommunicationes* Henrici V., qui non in *terris Statús Ecclesiastici* curiam suam habebat, sed in *Tusciá*, & *Liguriá*, unde aliquoties Romam movit: hinc non est verisimile, quòd his annis *Arimini in Umbrid* curiam tenens legem istam condiderit.

9. C. Adverto jam, quòd tua tendat sententia, Clarissime Domine; - *Henricum* III., qui cognominatur *niger*, sentis conditorem hujus esse legis. D. Sic est: hic enim tam à Scriptoribus, quàm in chartis vocatur *Henricus* II. *Imp.* sic *WIBERTUS* in *vitá Leonis IX. lib. 2. cap. 2.* habet: *Anno 1049. apud Wangionum urbem ante præsentiam gloriosi Henrici secundi Romanorum, Augusti, fit Pontificum, reliquorumque Procerum non modicus conventus.* Sic in *Histor. diplom. Trevir. Tom. I. pag. 389. anno 1051. legitur: Henricus divinâ favente clementiâ Romanorum Imperator Augustus: in fine verò pag. 390. Data XII. Kal. Febr. anno Dominicæ Incarnationis MLI. Anno autem Domini Henrici tertii regis, secundi Imperatoris, regni XIII., imperii verò V. Idipsum cerne pag. 392. Column. 2., pag. 394. Data Treviris anno Dominicæ Incarnationis MLII. indictione quintâ, regnante Henrico Rege tertio, Imperatore secundo. & pag. 395. Actum Goslariæ anno MLIII. indiçt. VI. Anno autem domini Hen-*

rici III. regis, imperatoris II., regni XV. imperii VII. Confer pag. 399. 401. 402. Cùm itaque vulgata inscriptio nostræ constitutionis præferat *Henricum Imperatorem secundum*, talis autem fuerit *Henricus Rex III.*, non hæsito isti eandem tribuere.

10. C. Ad explicandum hoc capitulum necesse erit, priùs legere ipsam constitutionem *Henrici II. Imp.*, quam exhibet GONZALEZ in *commentar. hujus textus lit. g. D.* Adde *Frid. LINDENBROGIUM* in *codice legum antiquar. edit. Francofurt. 1613. pag. 509.*, ubi sunt tres libri *legum Longobardicarum*, in quorum primo tit. 47. l. 11. lex hæc imperialis extat: Item GOLDASTUM *Const. Imper. Tom. IV. pag. 319.* Sed optimè faciemus, si eam ex aliquo MSto recitemus. En *Bernardi Circa Papiensis* compilationem primam ad tit. de *juram. Calumn.*, qui est ultimus libri I.: lege, si placet, ego conferam impressa.

11. C. *Constitutio nova Domini Henrici Imperatoris Augusti data III. die Mensis Aprilis Civitate Arminio.*

De Juramento Calumpniæ.

Quoniam legibus cautum est ut nemo clericus jurare præsumat. alibi verò reperitur scriptum ut omnes principales personæ in primo litis exordio subeant juramentum calumpniæ, nonnullis legis peritis res venit in dubium, utrum cle-
ri

rici jus jurandum præstare debeant. aut alii personæ hoc officium liceat delegare. quia illud constitutionis edictum ubi clerici jurare prohibentur à Marco Augusto Constantino-
 politanis clericis promulgatum fuisse videtur. idcirco ad alios clericos pertinere non creditur. ut ergò ista dubietas ab omnibus penitus auferatur. nos illam divi MARCI constitutionem ita interpretari decernimus ut ad omnium ecclesiarum clericos generaliter pertinere judicetur. Nam cum divus Justinianus jure decreverit, ut canones patrum vim legum habere oporteat, & in nonnullis patrum canonibus reperitur ut clerici jurare non debeant dignum est ut totus clericalis ordo à præstando juramento immunis esse procul dubio censeatur. Quapropter nos utriusque videlicet & divinæ & humanæ legis intentione servatâ decernimus. Ut non Episcopus neque abbas. neque presbyter. neque cujuscunque ordinis clericus. non aliquis monachus vel sanctimonialis in quâcunque controversiâ criminali sive civili jusjurandum compellatur quâcunque ratione subire sed suis idoneis advocatis hoc officium liceat delegare.

12. D. Paulò aliter hanc legem hinc inde refert Gonzalez ex codice legum antiquarum : nam

a.) Titulus præfigitur iste : *Henricus divinâ pietate secundus, Romanorum Imperator Augustus.*

b.) Post verba : *liceat delegare*, superiora, sic apud eum sonat : *Quia enim illius constitutionis edictum, ubi clerici jurare prohibentur, à Marco Augusto constitutum est, propterea quia de Constantinopolitanis clericis &c.*

- c.) Post verbum : *decernimus*, addit: *Et imperiali auctoritate irrettractabiliter definimus*, &
 d.) Sic subjungit : *ut neque Episcopi, neque presbyteri, neque cujuscunque ordinis clericus, non abbas, non monachus &c.*
 e.) Postremum colon sic reddit : *sed advocatis suis propriis, Et idoneis debeant delegare.*

Adscriptionem *datæ*, & *loci* non refert *Gonzalez*; sed *Goldastus*, qui cæteroque textum refert, sicut ille, habet ; *Dat. Arimini III. Kal. April.*

Non est autem novum, varias ejusdem legis occurrere lectiones : nam & amanuenses, & editores fuerunt sæpè imperiti, sæpè mirabiles homines, qui pro genio suo mutarunt, auxerunt, mutilarunt textus. Confer præsens capitulum *inhærentes* cum eo, quod est in *appendice Concilii Lateranensis III.*, & similiter hinc inde reperies dissonantiam. Cæterùm observata varietas nihil mutat *in substantia*; quia solorum *accidentalium* est, excepto, quòd in ultimo puncto (e) *Tò debeant* fit aliud, quàm *liceat* : Tu tene *liceat*, quia clerici non *debent*, sed *possunt* delegare; nec ego reperi quemquam, cum *Gonzalez* legentem *debeant*.

13. C. Non rectè legunt omnes : *Divus Marcus Augustus*, ideòque in novis impressis monetur, ut legamus *Marcianus* pro *Marco*, D. Mendosè legitur *Marcus* gentilis, pro *Marciano* orthodoxo Imperatore : nam constitutio nova *Henrici* putat legem 25. §. 1. *vers.* quòd si lis

C. de Episcopi
 titur nota
 quòd in sc
 Imperator
 Marcus.
 lis, tam
 ut ex ho
 buerunt
 prænome
 vii, vel
 dicere,
 Poterit ta
 tulerit, ut
 veteres G
 num, cie
 runt hun
 14. C. An
 huc lice
 inhære
 recens
 venisset
 ibi? D.
 noluit co
 R. R. Po

C. de Episc. & Cler. Errorem tantum sic excusare nititur notator ad hoc capit. lit. c. *Error hinc processit, quòd in scriptis codicibus, quales habeo, sic scriptum erat: Imperator Marcus Marcianus: illi autem scripserunt: Marcus.* Sed in vanum: nam error nimis est universalis, tam in MSSis, quàm in antiquis impressis, quàm, ut ex hoc fonte provenisset: & illi ipsi codices, qui habuerunt: *Marcus Marcianus*, erraverunt; cùm *Marci* prænomen *Marciano* non fuerit, sed vel prænomen *Flavii*, vel agnomen *Flacci*, vel neutrum. Præstat nihil dicere, quàm divinare *mendi adedè communis* originem. Poterit tamen dici, quòd tunc usus vulgaris *JCtorum* tulerit, ut etiam *Marcianus* vocaretur *divus Marcus*; nam & *veteres Glossarum Statores* probè sciverunt, esse *Marcianum*, citantes legem ejus ex codice; & tamen retinuerunt hunc modum loquendi.

14. C. Antequam recitemus textum *Honorii*, quærere adhuc liceat mihi, cur *S. Raymundus*, qui hoc capitulum *inhærentes* sumpsit ex *prima compilatione*, omiserit prærecensitam novam constitutionem *Henrici*? Nónne convenisset eam præmitti, & subjungi capitulum, sicut ibi? D. Duplex potuit illum movisse ratio: 1.) Quia noluit *constitutiones Imperatorum* referre inter *decretales R. R. Pontificum*, sicut fecerat *Gratianus* in Decreto. 2.)
Quia

Quia judicavit fore superfluum, eò quòd verba constitutionis novæ fuerint incorporata capitulo nostro: interim experientia docet, pro explicando fundamentaliter textu præsentis nôsse nos oportere, qualiter præcisè sonuerit ista constitutio ante Honorium edita. Lege nunc capitulum ex corpore juris.

- 15.) C. HONORIUS II. *Inherentes vestigiis prædecessorum nostrorum, dicentium, graviores quæstiones per summum Pontificem terminari: (1. Et infra) legibus itaque comperimus esse cautum, ut nullus clericus jurare præsumat. Alibi verò reperitur scriptum, ut omnes principales personæ in primo litis exordio subeant juramentum calumniæ; propter quod plerisque venit in dubium, utrum Clericus jusjurandum præstare debeat, aut alii hoc officium delegare: quia illud constitutionis edictum, ubi clerici jurare prohibentur, à Marco Augusto de Constantinopolitanis clericis promulgatum fuisse videtur, idcirco ad alios non creditur pertinere. Ut ergò dubietas ista auferatur, secundum etiam decisionem filii nostri H. quondam Imperatoris, (2. Et infra) cujus sunt verba hæc. Ejus itaque interpretationem corroboramus, & divi Marci constitutionem ità interpretari debere decernimus, ut ad omnium ecclesiarum clericos generaliter pertinere judicetur. Nam, cum Imperator Justinianus decreverit, ut canones Patrum vim legum habere oporteat, & in nonnullis Patrum canonibus*
repe-

reperiatur
 est, ut tot
 sit immuni
 gnoscitur
 tione ser
 tractabili
 non cujus
 monachus
 controver
 pellatur q
 bus (si e
 licet dele
 pus incon
 consulto
 autem E
 mandam
 inceps no
 16. D. Ref
 indicat
 1. Nost
 caus
 niam
 III,
 mæ o
 stituti
 2. Ut a
 sicut ib

reperiatur, ut clerici omninò jurare non audeant, dignum est, ut totus clericalis ordo à juramento calumniæ præstando sit immunis. Præterea statuti Principis tenor talis esse dignoscitur: Nos itaque (divinæ, & humanæ legis intentione servatâ) decernimus, & imperiali auctoritate irtractabiliter definimus, ut non Episcopus, non presbyter, non cujuscunque ordinis clericus, non Abbas, non aliquis monachus, vel sanctimonialis, in causâ quâcunque, sive controversâ, seu criminali, seu civili, jusjurandum compellatur qualibet ratione subire, sed aliis idoneis defensoribus (si expedire Ecclesiæ suæ noverit) hujusmodi officium liceat delegare. Verùm cum hâc moderatione, ut Episcopus inconsulto Romano Pontifice, vel quisque Clericus inconsulto Prælato suo, minimè jurare audeat. Omnibus autem Episcopis, & universo clero, ita custodiri debere mandamus, ut si quis in illam commiserit, veniam sibi deinceps noverit denegari. 3. Et infra.

16. D. Resecata de fonte sunt sequentia, quæ S. Raynundus indicare solet per verba: Et infra.

1. Nostrorum fratrum diligenter consilio inquisito, hujusmodi causæ speciem irrefragabiliter Deo opitulante decidimus: quoniam: Ita MSta compilatio prima, appendix Conc. Lateran. III., & impressa recentiora passim; excepto, quòd duæ primæ omittant verbum: quoniam, quod ex novâ Henrici constitutione huc transtulerunt impressa.
2. Ut accepimus, Armenio factam initio nonas aprilis, aut, sicut ibi continetur, die. MSta compilatio prima, & Gonzalez

zalez. Sed dicta appendix aliter, & quidem sic: *anno suo imperii, ut accepimus, factam tertio.* Vides, quod varient lecturæ: Novella Henriciana alibi *pro datâ* habet *tertium diem mensis Aprilis*, sive, quod idem est, *tertium nonas Apriles*. Alibi *tertium Kalendas Aprilis*, hoc est, 30. Martii. Propterea Dominus Papa noluit præcisè dicere. 3. *Aprilis*, sed addidit propter incertitudinem: *ut accepimus, aut, sicut ibi*, id est, in illâ Henricianâ, *continetur, die*: *Annus imperii tertius HENRICO Sancto* erat 1017. *Hist. diplom. Trev. Tom. I. pag. 353. & 354. HENRICO V. ann. 1114. ibid. pag. 497. 499. Henrico autem tertio annus 1049. ibid. pag. 385. & 390.* Perpende nunc, cujus de his tribus Henricis imperii *anno tertio* meliùs quadret commemoratio *Ariminii*? Sanè *solius Henrici III.*; si fortassis *nullius*, iusta crit suspicio, quòd ista *Henriciana* constitutio sit *supposititia*, id quod superioribus me criticis examinandum relinquo.

3. *Non sumentes exemplum, seu formam à nobis, quod in causâ nostrorum fratrum, & Episcoporum Aretinæ, & Senensis Ecclesiæ nuper fecimus; quoniam eorum voluntati, & postulationi annuimus.* MSta Compil. 1., & appendix Conc. Lateranens., quæ tamen paulò clariùs habet: *quòd aliter in causâ &c.* Hanc rem UGHELLUS *Tom. I. Italiae sacræ pag. 416. in Vidone* refert his verbis: *diuturnâ lite cum Gualfrido Senensi Episcopo decertavit, armisque succinctus multa suæ ditionis recuperavit, quæ illi per vim, perque dolum dictus Episcopus videbatur ademisse. Reperitur etiam subscriptus cuidam Bullæ Honorii II. Pontificis, Ecclesiæ Pisane indultæ, anno 1126. 17. Kal. Aug. Quod solum, si cetera deessent omnia, probaret nostram sententiam de Honorio II. hujus capituli conditore.*

17. C. Conferamus nunc textum impressum cum tribus codicibus MSSis S. Simeonis, an perfectè concordent?

D. Legamus alium ex alio : ecce concordant per omnia, excepto , quòd loco *quisque clericus* sit ibi : *quisquis clericus* ; & unus eorum habeat ; *Ecclesiis suis pro Ecclesie sue* ; quæ parvitas non inducit variationem.

18. C. Videamus porrò , utrum concordet cum textu compilationis primæ. D. adverti jam quasdam levioris notæ differentias : nam

a.) *Raymundina* , sive *Gregoriana* , in exordio sic habet : *propter quod plerisque venit in dubium* : aliter compilatio prima : *quamobrem nonnullis legis peritis , & aliis quàm plurimis sapientibus , venit in dubium*. Appendix Conc. Lateran. sic : *nonnullis legis peritis , & aliis sapientibus venit in dubium*. Gonzalez sic : *nonnullis legis peritis , sed & aliis quàm pluribus sapientibus , venit in dubium* :

b.) Post verba : à *Marco Augusto* , sequitur in compilatione 1. *Constantino Præfecto Prætorio* , quæ omisit *Raymundina* : habet verò quoque prædicta appendix. Gonzalez legit : *Constantinopolitano Præfecto Prætorio*. Sed retinenda est inscriptio. l. 25. C. de *Episc.* , in quâ : *Constantino*.

c.) Compilatio prima habet : *à præstando juramento immunis procul dubio esse censeatur*. Consentit sæpè dicta appendix. *Raymundina* verò omisit verba : *procul dubio* , & apposuit verbum *calumnie*.

d.) Compilatio prima : prætereà utriusque statuti Principis tenor apud nos talis esse dignoscitur ; appendix rectè omisit

ineptum verbum : *utriusque* , & ait : *penes nos*. *Raymundina* utrumque omisit. Innuunt tamen hæc : *penes nos* , quòd Dominus Papa benè sciverit , discrepare exemplaria constitutionis Henricianæ.

e.) Compilatio prima post verba : *omnibus autem Episcopis* , ponit : *ac cunctis generaliter Sacerdotibus* ; similiter *appendix* ; quæ tacuit *Raymundina*.

C. Ufus est ergò hìc S. *Compiler* potestate *Tribonianâ* , refecandi , & apponendi : neque enim dubitandum est , quin habuerit ad manus pleniora exemplaria , ita , ut nullus codex , *S. Raymundo anterior* , præcisè tulerit textum , qualis post eum in compilatione sextâ evasit , & nunc passim conspicitur.

§. III.

Distribuitur textus in suas partes.

19. D. Hactenùs discurresti mecum : nunc tacens auscultata ; ne interloquendo rumpas filum *distributionis* , quæ spinosa est ; ut secernantur verba , *Henrico* , & *Honorio* communia , ab his , quæ *alterutrius* sunt *propria*. Hoc capitulum *duas partes principales* habet : *prima* desinit immediatè ante versum : *præterea* , à quo incipit *secunda pars* , & vadit usque ad finem Capituli.
20. *Prima pars principalis* subdividitur in *quatuor* alias partes : *ima* exorditur à *gravioritate* hujus quæstionis ,
quæ